

Lärarytbildningen
Examensarbete
Våren 2005

**Vilken skönlitteratur använder svensklärare sig av i Svenska B
och hur ser man på införandet av en litterär kanon?**

Handledare:
Wiveca Friman

Författare:
Anna Andersson
Manuela Kullberg

Vilken skönlitteratur använder svensklärare sig av i Svenska B och hur ser man på införandet av en litterär kanon?

Abstract

Syftet med detta examensarbete är att undersöka vilken skönlitteratur svensklärare på två utvalda gymnasieskolor samt en högskola i Skåne väljer/har valt att använda i sin undervisning i Svenska B, och varför de har valt just denna litteratur. Vi vill även undersöka om det redan finns någon uttalad lokal litterär kanon på de skolor vi besökt eller om det finns en underförstådd sådan. Vi har genomfört en kvalitativ undersökning där sammanlagt nio lärare fick svara på frågor om detta. Intervjuerna, liksom litteraturdelen, där vi huvudsakligen refererat till ett antal litteraturpedagoger, har utgjort underlag för den diskussion vi fört. I litteraturdelen behandlar vi exempelvis skräplitteraturen, det vill säga vissa böcker ur den populära kulturen, hur man bör välja litteratur, samt den danska kanon. Det intervjumaterial vi samlat in visar på att lärarna inte använder sig av samma litteratur i sin undervisning som de vill ska finnas med vid ett eventuellt införande av en litterär kanon. *Robinson Crusoe* är det verk flest använder sig av i undervisningen, medan Shakespeare, Strindberg och något grekiskt drama är de författare/verk lärarna anser vara viktigast att ha med i en kanon. De flesta lärare ställer sig negativa till införandet av en litterär kanon i ämnet svenska.

Nyckelord: svensklärare, skönlitteratur, undervisning, litterär kanon och val.

Innehåll

FÖRORD	5
INLEDNING	7
Bakgrund och syfte.....	7
Pedagogisk relevans.....	8
Arbetets upplägg.....	8
LITTERATURGENOMGÅNG	10
Vad säger styrdokumentet.....	10
Populärkultur kan vara skräplitteratur.....	10
Val av litteratur.....	11
Historik.....	13
Den danska kanon.....	13
Kanon eller inte?.....	14
Vad man bör läsa i Svenska B enligt en undersökning.....	15
Sammanfattning och kommentarer till litteraturredel.....	15
Problemprecisering.....	17
EMPIRI	18
Forskningsetik.....	18
Metodval.....	18
Utförande och problem.....	19
Lärarna.....	20
Frågor till lärarna.....	21
Svar på intervjuer.....	21
Intervju med Catharina på Högskolan.....	21
Intervju med Ludwig på Högskolan.....	23
Intervju med Ann-Kristin på Prästkrageskolan.....	24
Intervju med Lena på Prästkrageskolan.....	26
Intervju med Tobias på Prästkrageskolan.....	27
Intervju med Cissi på Örnsroskolan.....	28
Intervju med Tora på Örnsroskolan.....	29
Intervju med Tina på Örnsroskolan.....	30
Intervju med Anette på Örnsroskolan.....	31
Sammanställning av intervjufrågor.....	32
DISKUSSION	38
Robinson Crusoe - populäraste verket i undervisningen.....	38
Tas inte de viktigaste verken med i undervisningen?.....	38
Manlig och kvinnlig litteratur?.....	39
Friheten att få välja litteratur.....	39
Finns det en underförstådd kanon på skolorna?.....	39
Ska man läsa skräplitteratur i skolan?.....	40
Reaktioner på ett eventuellt införande av en litterär kanon.....	40
Klassuppsättningar styr.....	41
Lärarna och styrdokumentet.....	41
Svenska som bildningsämne.....	41
Att välja verk till litterär kanon - en svår uppgift.....	41
Förslag till fortsatt forskning.....	42
SAMMANFATTNING	43
REFERENSER	45

FÖRORD

Anna vill tacka

Jag vill tacka mamma och pappa för allt ni gjort för mig genom alla år, att ni alltid tror på det jag gör och ställer upp för mig. Ni är mina förebilder! Min kompis Jessica, som är mitt bollplank, alltid har tid för mig och piggar upp mig när det är motigt. Tack vännen! Jag vill även tacka min Rickard för all kärlek och allt stöd han ger. För att han alltid ställer upp, tror på mig, uppmuntrar mig och finns vid min sida. Tack för att du finns! Sist men inte minst vill jag tacka Manuela för gott samarbete. Utan dig hade inte denna fantastiska uppsats blivit till!

Manuela vill tacka

Ett stort tack till mina underbara föräldrar för att ni alltid stöttar mig och för att ni i princip skulle kunna gå genom eld och vatten för min skull! Tack för att ni kom med goda råd emellanåt under examensarbetets gång! Tack till min bror Tommy för dina synpunkter, jag är väldigt stolt över att du är min bror och jag beundrar dig som person och för det du lyckats åstadkomma hittills! Tack min älskade Daniel för ditt slit med innehållsförteckningen då vi lyckades klanta till det och för ditt stora tålamod! Tack för den värme, omtanke och kärlek du skänker mig! Tack farmor och farfar för att ni alltid varit som ett andra par föräldrar för mig! Till sist vill jag rikta ett tack till min medarbetare: Anna, vi gjorde det! Det blev en uppsats till slut! Tack för ett gott samarbete!

Båda vill tacka

Vi vill båda tacka vår handledare Wiveca Friman för god handledning och för att du varit ett stort stöd under examensarbetets gång! Tack för att du även peppat oss under de motgångar vi till en början stötte på!

INLEDNING

Det enda råd som en person kan ge en annan om läsning är att inte ta några råd, att följa sina egna instinkter, att begagna sitt eget förnuft, att nå fram till sina egna slutsatser. [---] Att släppa in auktoriteter, som också aldrig så väl förberedda med lagerkransar och doktorshattar i våra bibliotek och låta de säga oss hur vi ska läsa, vad vi ska läsa, hur vi ska värdera det vi läser, är att förinta den frihetskänsla som är dessa helgedomars livsluft. Överallt annars kan vi låta oss bindas av lagar och konventioner – där har vi inga (Woolf, 1991, s. 151).

Vi vill starta vårt arbete med ett citat hämtat ur Virginia Woolfs *Ett eget rum*, eftersom dessa ord sammanfattar åsikter yttrade av både lärare vi intervjuat och av journalisten Elisabeth Möller-Jensen, som skrivit en artikel om den litterära kanon (Möller-Jensen, 2004). De är av den åsikten att auktoriteter inte bör få besluta om vad som ska läsas eller inte läsas i skolan.

Bakgrund och syfte

I målen för Svenska B står det bland annat att elever ska få kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk, samt att de ska ha stiftat bekantskap med författarskap från olika tider och epoker (*Skolverket*, 2004). För att uppnå motsvarande mål i Danmark, införde man i december 2004 en kanon bestående av två listor, varav en är anpassad för grundskolan och en är anpassad för gymnasieskolan (Lindgren, januari 2005, s. 2). Enligt Jan Thavenius, som skrivit *Svenskämnets historia*, fanns det i Sverige en stabil kanon i läroverken under 1900-talets första hälft (Thavenius, 1999, s. 124). Vid universitet och lärarutbildningar var kanon länge det självklara kunskapsinnehållet. En liknande kanon fanns även på gymnasiet fram tills dess att studentexamen avskaffades 1968 (Lindgren, januari 2005, s. 4).

Genom vår undersökning vill vi se vilken skönlitteratur lärarna väljer att använda i sin undervisning i Svenska B, om alla lärare är av samma åsikt eller om valet av litteratur skiljer sig åt, hur lärarna ställer sig till införandet av en litterär kanon, om de är för eller emot en. Vi vill också undersöka om det finns en uttalad litterär kanon på lokal nivå, det vill säga en fastställd lista på vilka författare och verk man ska läsa på skolan, eller om det finns en underförstådd kanon på skolorna, det vill säga att bibliotek och klassuppsättningar styr lärarnas val av litteratur. Vad vi också tycker kan vara intressant att undersöka är, vilken skönlitteratur lärarna hade velat ha med om det skulle beslutas om att införa en litterär kanon i de svenska skolorna.

Vårt syfte med uppsatsen är att undersöka vilken skönlitteratur svensklärare på två utvalda gymnasieskolor, samt en högskola, i Skåne väljer/har valt att använda i sin undervisning i Svenska B, och varför de har valt just denna litteratur. Vi vill även undersöka om det redan finns någon uttalad lokal litterär kanon på de skolor vi besökt eller om det finns en underförstådd sådan.

På den ena skolan där våra intervjuer ägt rum finns det endast samhällsvetenskapliga program som inriktning, och den andra skolan har enbart naturvetenskapliga program som inriktning. Vi har även intervjuat lärare på en högskola, som tidigare undervisat i kursen Svenska B på gymnasienivå. Anledningen till att vi valt just Svenska B är, för att tyngdpunkten på litteraturundervisningen ligger i denna kurs.

Vi har valt att undersöka detta område eftersom vi anser det vara intressant för vår oss som blivande lärare. Dels hoppas vi genom denna undersökning få kännedom om vilken skönlitteratur dagens svensklärare väljer att använda sig av, och dels vilka motiven till deras val av litteratur är. Vi vill ta reda på hur lärarna ute på skolorna tänker så att vi själva kan dra nytta av deras erfarenheter i vår kommande yrkesroll.

Pedagogisk relevans

Som blivande lärare vet vi att vi kommer att få lägga ner mycket tid på att fundera kring vilken skönlitteratur vi ska välja att ta med i vår undervisning och varför. Därför tycker vi det kan vara intressant att se hur andra lärare väljer och tänker, utöver vad som står i kursplanen. Kanske får vi själva några bra idéer vi kan bära med oss i framtiden. Vad som också är intressant att undersöka är om det finns en uttalad litterär kanon på skolorna eller om det finns en underförstådd sådan, det vill säga att lärarna väljer samma litteratur år efter år på grund av de böcker och klassuppsättningar skolbiblioteken tillhandahåller.

Arbetets upplägg

Vi kommer att läsa litteratur och göra en kvalitativ undersökning. Vi börjar med en litteraturgenomgång som behandlar såväl den litterära kanon som läsning av skönlitteratur. Därefter följer en sammanfattning av litteraturgenomgången och problempreciseringen, nämligen: Vilken skönlitteratur väljer svensklärare på gymnasiet att använda sig av i sin undervisning i Svenska B och varför har de valt den litteratur de gjort? Ska man införa en

litterär kanon, och hur ska i så fall en sådan se ut? I empirin tar vi upp forskningsetik, metodval, utförande och problem. Vi beskriver de lärare vi har intervjuat och därefter kommer frågorna vi ställde till dem, svaren på intervjuerna och sammanställningen av dessa. Slutligen knyter vi ihop litteraturen, intervjuerna och syftet, diskuterar hur lärarna förhåller sig till styrdokumentet, samt ger förslag på fortsatt forskning, vilket utmynnar i en sammanfattning av hela uppsatsen.

LITTERATURGENOMGÅNG

Vi kommer i vår litteraturgenomgång huvudsakligen att referera till ett antal litteraturpedagoger som arbetar på olika lärarutbildningar i Sverige.

Vad säger styrdokumentet

I målen för Svenska B står det bland annat att "[e]leven skall kunna jämföra och se samband mellan litterära texter från olika tider och kulturer samt mellan texter med anknytning till vald studieinriktning". Det står även att "[e]leven skall ha tillägnat sig och ha kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk och ha stiftat bekantskap med författarskap från olika tider och epoker" samt att "[e]leven skall känna till några väsentliga drag i hur det svenska språket har utvecklats från äldsta tider till våra dagar" (*Skolverket*, 2000). I *LPF 94* under 2.1 Kunskaper, mål att sträva mot, står det: "Skolan skall sträva mot att varje elev i gymnasieskolans nationella och specialutformade program samt den gymnasiala vuxenutbildningen dessutom har god insikt i centrala delar i det svenska, nordiska, inklusive det samiska och västerländska kulturarvet" (*LPF 94*, 2001, s. 43).

Populärkultur kan vara skräplitteratur

I *Litteraturundervisning – Modeller och uppslag för lärare*, skriver Ulla Lundqvist att många vuxna anser att populärkulturen är skadlig. Lundqvist instämmer i de vuxnas åsikter, att det finns böcker ur den populära kulturen som kan omnämnas som dålig litteratur (Lundqvist, 1984, s. 20f). Lundqvist säger följande:

Jag anser, att skräplitteraturen i princip inte ska tillhandahållas i skolan och på biblioteket eftersom det går att finna goda böcker som svarar såväl mot de osäkra läsarnas förförståelsebehov som mot tonåringarnas behov av starka läsoplevelser. [...] Om man använder sig av kioskböcker i undervisningen, så bör det vara just i undervisningssyfte – men jag tror att man skall vänta med sådant tills eleverna är mogna för att se klichéer, ytlighet, fördomar och annat. Och även här måste man gå varsamt fram (Lundqvist, 1984, s. 22).

Lundqvist skriver att litteraturundervisningens mål ska vara att leda eleverna till den stora klassiska och moderna litteraturen. Vidare fortsätter hon med att säga att man i den äldre litteraturen kan hitta starka känslor, spännande händelser, det ovanliga, det roliga och eggande. Dessutom är det viktigt att bevara vårt kulturarv genom att se till att eleverna får ta del av det, förvalta det, skapa vidare utifrån detta, och för det vidare (Lundqvist, 1984, s. 22).

Ulla Lundqvist diskuterar även de åsikter som Pedagogiska Gruppen i Lund, en grupp forskare inom litteraturvetenskap, har. De anser att arbetarbarnens kulturarv inte belyses tillräckligt, och de menar att det bara är en borgerlig idé, att man bara omnämner ”de fina” i samhället. Lundagruppen är för att eleverna läser klassiker, men motsätter sig mot att vissa författare och verk måste läsas i skolan. Enligt Pedagogiska Gruppen bör lärarna använda sig av litteratur anpassad efter elevernas behov och krav. De texter man arbetar med, bör vara både klassiska och moderna, och ska ge eleverna kunskap om sig själva, historien, nuet och framtiden. Eleverna ska genom litteraturen förstå att världen är föränderlig (Lundqvist, 1984, s. 25).

Val av litteratur

Helen Amborn & Jan Hansson, som skrivit *Läsglädje i skolan – En bok om litteraturundervisning tillsammans med slukarålderns barn*, säger att det för 25-30 år sedan sades att det inte spelade någon roll *vad* barnen läste, huvudsaken var att de läste någonting överhuvudtaget (Amborn & Hansson, 1998, s. 5). Antingen lästes ingenting eller var eleverna mycket negativt inställda till läsning. Skönlitteraturen fick enligt Amborn & Hansson en central plats i kursplanen genom *Lgr-80*. I denna stod det att skönlitteraturen skulle dominera undervisningen i svenska. Nu talade man dessutom om kulturarv, svenska skulle inte bara vara ett färdighetsämne där man lär sig att läsa och skriva, utan även ett bildningsämne där man till exempel får kännedom om olika kulturer i världen och hur samhället i Sverige såg ut förr. I *LpO 94* menar man att läskunnighet är en förutsättning för ett aktivt deltagande i samhället, och genom att läsa litteratur utvecklar man fantasi och lust att lära. I läroplanen står det också att litteraturläsning ger förståelse för kulturens mångfald. Man skriver att eleverna genom skönlitteraturen kan förstå världen och sig själva och att litteraturen fungerar som ett kitt i en kulturgemenskap (Amborn & Hansson, 1998, s. 11).

I *Tematisk undervisning* framhäver Jan Nilsson att man som lärare måste tänka på vilken litteratur man väljer att ta upp i de olika klasserna:

- All läsning måste vara meningsfull för eleverna.
- Texterna ska handla om saker som intresserar eleverna och som de redan vet något om eller har egna erfarenheter av.
- Litteraturens värld måste ha något med elevernas egna värld att göra.

- Eleverna måste få möjlighet att känna igen sig, jämföra, hålla med eller inte, bli arga, bli ledsna, bli upprörda eller glada (Nilsson, 1997, s. 37).

Flera olika litteraturpedagoger har diskuterat vad lärare bör tänka på då de ska välja litteratur till sin undervisning. Enligt Lars Wolf, som har skrivit boken *Läsaren som textskapare*, bör man när man har valt en text ställa sig frågan: Kommer eleverna att tycka att texten är intressant? Kommer de att förstå den (Wolf, 2002, s. 135)? Vilken litteraturtyp man väljer är enligt Per Olov Svedner ointressant. Han menar att det viktiga är att de texter lärarna väljer ger meningsfull läsning (Svedner, 1999, s. 44). Lars Brink anser att läsning av klassiker utvecklar den språkliga förmågan och menar att det är viktigt med ett gemensamt kulturarv eftersom vi idag har ett uppdelat samhälle där 20 procent av eleverna har invaderrabakgrund (Lindgren, januari 2005, s. 4).

Ulla Lundqvist skriver att hon väljer texter hon vet är omtyckta, som hon har erfarenhet av från egen undervisning, eller från samtal med barn, ungdomar eller vuxna (Lundqvist, 1984, s. 77). Även Amborn & Hansson har diskuterat hur man väljer litteratur. De ställer sig frågan vilken text som är mest spännande att läsa, en text som bekräftar vad vi redan förväntar oss eller en som förvånar, en text som skojar med oss, eller utmanar oss eller kanske den som lurar oss och gör oss medvetna om våra fördomar. Ibland kan det vara tryggt att läsa böcker som bara bekräftar det vi redan visste. Vid andra tillfällen är det kanske mer spännande att läsa texter som utmanar, vilket innebär att vi då får möta en upplevelse utöver det vanliga (Amborn & Hansson, 1998, s. 63). I *Böcker inom oss. Om boksamtal*, skriver Aidan Chambers att de böcker lärarna väljer brukar vara en blandning av gamla favoriter som de av erfarenhet vet fungerar bra och böcker som de just upptäckt och blivit så nyfikna på att de vill prova dem med en gång. Frågan lärarna måste ställa sig är vad en elev behöver läsa, vilka texter som gör det möjligt för en elev att så småningom ta itu med de stora moderna romanförfattarna. Läraren måste anpassa litteraturen efter lokala omständigheter och traditioner samt efter varje elevs bakgrund och egenskaper. Läraren måste också finna svar som han eller hon tror bäst passar situationen (Chambers, 1998, s. 83f).

I *Reflekterande läsning och skrivning*, skriver Gunilla Molloy att man på skolan ofta har fasta klassuppsättningar, vilket kan bli ett hinder. Samma bok används år efter år utan att man stannar upp och reflekterar över frågan: *vem undervisar jag?* Valet läraren gör kan bero på slumpen, att det var just en viss bok som fanns i klassuppsättning (Molloy, 1996, s. 80).

Kanon

Historik

I Karin Lindgrens artikel ”Kanon – för folket eller eliten?”, hämtad ur *Skolvärlden* nr.2, förklarar hon att ordet kanon betyder rättesnöre, måttstock eller norm, och är inlånat från religionsvetenskapen. Med detta menar man inom litteraturvetenskapen klassiker, böcker som alla bör ha läst, eller kulturarvet i allmänhet. I tidningen hänvisar Lindgren till den amerikanske litteraturvetaren Harold Bloom som har skrivit en bok som heter *Den västerländska kanon. Böcker och skola för eviga tider*, där han säger att kanon är en samling tidlösa och universella litterära verk som påverkat och förklarar vår syn på världen (Lindgren, januari 2005, s. 4).

Historiskt sett har olika skolformer haft olika kanon enligt Jan Thavenius. Pojk- och flickklasser har haft olika kanon och olika samhällsklasser har haft, eller försökt, skapa olika kanon. Även idag skiljer sig den litteratur man använder i olika klasser åt på grund av skolbibliotek, att man har tillgång till olika antologier och klassuppsättningar (Thavenius, 1999, s. 135).

Vidare skriver Thavenius att det fanns en stabil kanon i läroverken under 1900-talets första hälft. I denna dominerade svensk litteratur från 1700- och 1800-talet med författare som Tegnér, Geijer, Runeberg och Rydberg. Med i kanon var även nordiska författare som Holberg, Bjørnson och Ibsen. Även europeiska klassiker som Homeros, Sofokles, Shakespeare och Goethe fanns med. I denna kanon hade den yngsta och äldsta litteraturen en svag ställning (Thavenius, 1999, s. 124).

Inom litteraturvetenskapen har kanon länge varit det självklara kunskapsinnehållet vid universitet och lärarutbildningar, det vill säga att det var fastställt vilka författare och verk studenterna skulle läsa. En liknande kanon fanns även på gymnasiet fram tills att studentexamen avskaffades 1968 (Lindgren, januari 2005, s. 4).

Den danska kanon

I artikeln *En dansk författare är en man. Kvinnor inte obligatorisk läsning för Danmarks skolbarn* av Elisabeth Möller-Jensen, diskuterar hon Danmarks beslut om att införa en huvudlista, en så kallad kanon, med 15 författare. Av dessa författare ska alla elever ha läst

minst ett verk (Möller-Jensen, 2004). Utöver detta finns det tilläggslistor med rekommendationer för grundskola respektive gymnasium. Vad som är viktigt att lyfta fram här är, att det i huvudlistan endast finns en kvinnlig författare. I rekommendationen för grundskolan finns endast två kvinnliga författare med, medan det på gymnasiet bara finns en enda. Möller-Jensen kritiserar gruppen som valt ut kanon och ifrågasätter varför det ingår så få kvinnliga författare i den. Svaret på detta anser hon vara att gruppen består utav manliga litteraturprofessorer och kvinnliga pedagoger som hon anser inte har haft tillräckliga kunskaper för att sammanställa en kanon (Möller-Jensen, 2004).

Det har förekommit hård debatt och kritik kring den danska kanonlistan då vissa menar att man bara visar upp den klassiska danska litteraturen. En del menar att listorna sträcker sig för långt bakåt i tiden eftersom ingen av författarna får ha debuterat efter 1965 (Lindgren, januari 2005, s. 2).

Kanon eller inte?

Lars Brink, som är högskolelektor i litteraturredaktik och lärarutbildare i Gävle, säger till *Skolvärlden* att frågan är *vems* kulturarv det är som förmedlas – en exklusiv elits eller folkets? Denna fråga grundar sig i att tv-programmet ”Röda Rummet” bad sina tittare rösta fram 1900-talets bästa svenska roman. Folkliga författare som Vilhelm Moberg och Per Anders Fogelström fick flest röster medan Svenska Akademiens ständiga sekreterare Horace Engdahl, som medverkade i programmet, hellre ville se något nyskapande och problematiskt verk, skrivna av till exempel Lars Ahlin eller Stig Dagerman. En annan kritik som finns mot kanon är att den utgörs av litteratur skriven av västerländska vita män (Lindgren, januari 2005, s. 2).

Jan Thavenius skriver att kanon är bestämd av sociala och kulturella intressen. Kanon blir ofta snäv och det är de lägre klasserna, kvinnorna och det moderna samhället, som inte får plats i kanon. Den populära litteraturen blir inte kanonisk (Thavenius, 1999, s. 133).

Ana Maria Narti är en rumänskfödd dramapedagog och kulturjournalist som i *Barn utan rötter* tar upp behovet av en litterär kanon, samt hur vi i Sverige nonchalerar vårt litterära arv, vilket utlänningar finner obegripligt (Narti, 1983, s. 33). Ulla Lundqvist anser att det borde finnas en lista eller en kursplan för den litteratur man ska läsa i svenskundervisningen, Brink anser dock inte att någon kanonlista i Sverige är aktuell idag (Lindgren, januari 2005, s. 4).

Vad man bör läsa i Svenska B enligt en undersökning

Brink berättar för *Skolvärlden* om en undersökning han har gjort där han har låtit 25 litteraturvetare på universitet, 25 lärare på lärarutbildningen och 25 svensklärare på gymnasiet besvara en enkät om hur de ser på svenskämnet och på kulturarvsfrågor. De är ganska eniga om att författare som Shakespeare och Kafka är viktigast. Även Stiernhielm och Strindberg hör till, liksom folkkära författare som Moa Martinson och Per Anders Fogelström. Vidare fortsätter Brink att man inte riktigt vet vad som läses i gymnasieskolan idag, men han är medveten om att det ser väldigt olika ut. Många skolor arbetar på gammalt traditionellt sätt, det vill säga att de använder sig av samma antologier och klassiker varje år medan andra utgår från elevernas verklighet och använder ungdomslitteratur och film. Lars Brink tycker att man under gymnasietiden bör läsa lite lyrik från 1800- och 1900-talet samt några texter av Strindberg och Lagerlöf. Läraren måste känna sig för vilka texter hon/han ska välja eftersom gamla texter kan vara svåra att läsa för dagens elever. Det är viktigt att hitta de attraktiva delarna och sätta in dem i ett sammanhang. Genom att använda gammal litteratur kan man visa på att teman ständigt återkommer. De elever som har svårt att läsa vuxenlitteratur, bör få möjlighet att läsa ungdomslitteratur även på gymnasiet. Läraren får på så vis ställa sig själv frågan om det inte finns någon lättare litteratur hon/han kan tillhandahålla eleverna (Lindgren, januari 2005, s. 3f).

Sammanfattning och kommentarer till litteraturred

I målen för Svenska B står det bland annat att elever ska få kunskap om centrala svenska, nordiska och internationella verk, samt att de ska ha stiftat bekantskap med författarskap från olika tider och epoker. Vi ställer oss frågande till om detta uppnås, om eleverna framför allt får ta del av de nordiska verken på samma sätt som exempelvis Shakespeares verk? Hinner man som lärare verkligen ta upp verk från alla nordiska länder? Vi upplever att åtminstone den samiska litteraturen kommer i skymundan, och ändå poängteras det i kursplanen att eleverna ska ha fått ta del av det kulturarvet också.

Lundqvist skriver att litteraturundervisningens mål ska vara att leda eleverna till den stora klassiska och moderna litteraturen. Även Pedagogiska Gruppen anser att man ska arbeta med både klassiska och moderna verk. Lars Brink tycker det är viktigt att läsa klassiker eftersom det utvecklar den språkliga förmågan och ger oss ett gemensamt kulturarv. Brink får medhåll av Amborn & Hansson som dessutom tillägger att litteraturen fungerar som ett kitt i en kulturgemenskap. De anser att man utan läsning faller utanför den kulturella gemenskapen. För att som elev hamna innanför ramen av den kulturella gemenskapen, menar Jan Nilsson att

det är viktigt att man som lärare tänker på att texterna ska intressera eleverna och kunna kopplas till deras egen verklighet och vardag. Även Ulla Lundqvist anser att det är av stor betydelse att man som lärare tänker på detta. Amborn & Hansson väljer dock att ta diskussionen ett steg längre då de dessutom ifrågasätter om man verkligen enbart ska behandla litteratur som bekräftar saker som redan är bekanta för eleverna, eller om man ska utmana dem till att möta nya upplevelser. Vi är av den åsikten att det är viktigt att eleverna kan koppla litteraturen till sin egen vardag eftersom de kan känna igen sig i den, och därmed kanske vi som lärare lyckas fånga deras intresse för läsning. Men precis som Amborn & Hansson, anser vi att eleverna någon gång borde få utmanas till att möta nya upplevelser, vilket även det kan leda till att man fångar elevernas intresse. Vad är det som säger att något nytt och obekant inte kan vara intressant och spännande?

Chambers anser att lärarna måste få eleverna att läsa texter som så småningom kan ta dem vidare till att läsa de större verken. Han skriver att lärarna dessutom bör anpassa valet av litteratur efter varje elevs bakgrund, lokala omständigheter och traditioner. Vi tycker att man kan tolka Chambers åsikt på två sätt, nämligen att han dels menar att eleverna ska förberedas med enklare texter för att sedan kunna gå vidare till att läsa de större verken, och dels säger han att man bör anpassa litteraturen efter eleverna. Vad vi undrar är, om han menar att eleverna enbart ska läsa de större verken så småningom eller om han är av den åsikten att det är viktigt att anpassa litteraturen så att den passar eleverna oavsett om det råkar vara något större verk eller inte? Har man till exempel en svag klass, kan ett större verk kanske vara för avancerat för eleverna att ta sig igenom. Svedner däremot menar att det snarare är av betydelse att lärarna väljer litteratur som ger eleverna meningsfull läsning än vilken litteraturtyp man väljer. Vi tolkar det som att även Lars Wolf är av den åsikten då han säger att man ska ställa sig frågan om litteraturen man väljer kommer att intressera eleverna och om de kommer att förstå den.

Vad beträffar den litterära kanon, anser Ana Maria Narti att det behövs en sådan. Även Ulla Lundqvist anser att det ska finnas en lista eller kursplan för den litteratur man ska läsa i svenskundervisningen. Brink anser dock inte att någon litterär kanonlista är aktuell i Sverige idag. Vi är av den åsikten att det borde införas en sorts litterär kanon som innehåller någon form av riktlinjer eller rekommendationer för vad som snarare bör läsas än vad som tvunget måste läsas. På så vis kan det underlätta för oss som lärare om vi någon gång kör fast och till exempel står och väljer mellan ett par verk för att vi inte kommer att hinna med alla. Med

hjälp av en eventuell litterär kanon bestående av riktlinjer eller rekommendationer kan man kanske lättare ta ett beslut om vilka verk man kan välja bort vid tidsbrist.

Brink säger att många skolor arbetar på gammalt traditionellt sätt, de använder sig av samma antologier och klassiker år efter år. Vi ställer oss då frågan om det egentligen inte är så att det finns en underförstådd kanon ute på skolorna trots allt, med tanke på den begränsning lärarna har då de ska välja vilken litteratur de ska arbeta med?

Om man tittar på den danska kanon, finns endast två kvinnliga författare med på grundskolans lista och en på gymnasieskolans. Författarna får dessutom inte ha debuterat efter 1965. Detta stämmer in på den beskrivning Thavenius ger i sin bok, det vill säga att det är de lägre klasserna, kvinnorna och det moderna samhället som inte ryms i kanon. Vi ställer oss negativa till den danska kanon eftersom det förekommer så få kvinnliga författare i den. Vi ställer oss även kritiska till att de lägre klasserna och det moderna samhället inte ryms inom ramen, för vad är det som säger att den äldre litteraturen före 1965 är så mycket bättre än den moderna, och vad är det som säger att de lägre klassernas litteratur är sämre än de högre klassernas?

Problemprecisering

Vilken skönlitteratur väljer svensklärare på gymnasiet att använda sig av i sin undervisning i Svenska B och varför har de valt den litteratur de gjort? Ska man ha en kanon och hur ska i så fall en sådan se ut?

Våra frågeställningar är dessa:

1. Vilken skönlitteratur använder svensklärare sig av i Svenska B och varför använder de sig av just den litteraturen?
2. Finns det en uttalad kanon ute på skolorna eller finns det en underförstådd sådan?
3. Hur förhåller lärarna sig till införandet av en litterär kanon?
4. Om det skulle beslutas att införa en litterär kanon i de svenska skolorna, vilken skönlitteratur anser lärarna vara viktig att ta med i så fall?

EMPIRI

Forskningsetik

I *Examensarbetet i lärarutbildningen*, redogör Johansson & Svedner för de anvisningar som Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet utarbetat för forskningsetik vid samhällsvetenskaplig forskning, under vilket område examensarbetet också ligger. Dessa anvisningar anger följande:

- Deltagarna skall erhålla en rättvisande och begriplig beskrivning av undersökningsmetoderna och undersökningens syfte.
- Deltagarna skall ha möjlighet att när som helst ställa frågor om undersökningen och få sina frågor sanningsenligt besvarade.
- Deltagarna skall upplysas om att de kan avböja att delta eller avbryta sin medverkan utan negativa följder.
- Deltagarna skall vara säkra på att deras anonymitet skyddas. Av den färdiga rapporten ska det inte vara möjligt att identifiera vare sig förskola/skola, lärare eller elever/barn. Om man överväger att namnge de som deltagit i undersökningen måste man ha tillstånd från alla berörda: personalen på skolan, eleverna och deras föräldrar och ev andra.
- Om deltagarna inte är myndiga skall målsman informeras och tillfrågas om eleven får medverka (Johansson & Svedner, 2001, sid. 38).

Vi har i arbetet beaktat dessa forskningsetiska anvisningar genom att vi ändrat namn på skolor och lärare. Deltagarna har fått möjlighet att ställa frågor vid oklarheter och de har försäkrats om anonymitet i arbetet.

Metodval

Vi har gjort en kvalitativ undersökning där vi intervjuat nio svensklärare som undervisar eller har undervisat i Svenska B på gymnasiet. För att samla in data har vi använt oss av intervjuer. Frågor skickades ut till lärarna på förhand för att de skulle få tid på sig att fundera kring dem, och under intervjuernas gång förde vi anteckningar (Johansson & Svedner, 2001, s. 67).

Vi har valt att inte använda oss av bandspelare eftersom själva utskriften av intervjuerna, enligt Tim May som skrivit *Samhällsvetenskaplig forskning*, är en långdragen process och en intervju på cirka en timme kan ta upp till åtta eller nio timmar att renskriva. En fördel med att använda sig av bandspelare hade varit att de intervjuades ord inte lika lätt hade ersatts med våra egna (May, 2001, s.168). Enligt Patel & Davidson, som skrivit *Forskningsmetodikens grunder*, ska man genomföra en pilotundersökning på någon grupp som motsvarar den riktiga

undersökningsgruppen. Pilotstudien motsvarar den aktuella undersökningen, men i liten skala (Patel & Davidson, 1994, s. 48). Innan vi gick ut och intervjuade våra utvalda lärare, gjorde vi en pilotundersökning på en lärare som numera arbetar på komvux men som tidigare undervisat i kursen Svenska B på gymnasiet. Efter att vi genomfört vår pilotundersökning, fick vi ändra på fråga nummer sex från kanon till litterär kanon då själva begreppet kanon visade sig vara för otydligt (se s. 19).

Strukturerade intervjuer är enligt Tim May den teknik som de flesta känner till. Den strukturerade intervjun bygger på ett frågeformulär som utgör instrumentet för datainsamlingen. Enligt May är teorin bakom denna metod följande: "[...] eftersom varje person får besvara exakt samma frågor som ställs på exakt samma sätt, anses svarsskillnaderna vara reella och inte en konsekvens av själva intervjusituationen" (May, 2001, s. 149). Vidare fortsätter May, att intervjuarens roll är att leda respondenterna genom de fastställda frågorna, och skulle respondenterna behöva klargöranden, ska detta ske med minsta möjliga variationer eller om möjligt, helst inga alls. Reglerna för genomförandet av denna typ av intervju bygger därför på standardiserade förklaringar där det i princip inte alls ges utrymme för några avvikelser i frågeschemat. May poängterar att det inte handlar om att göra några tolkningar eller att komma med personliga synpunkter, utan det handlar bara om att få fram de intervjuades svar (May, 2001, s. 149).

Utförande och problem

I detta avsnitt kommer vi att ta upp hur vi har gått tillväga med våra intervjuer, samt hur arbetet har fortlöpt.

Tanken var från början att göra en kvalitativ undersökning på en gymnasieskola med tio svensklärare, men det visade sig att lärarna var väldigt upptagna och stressade, och ville därför inte ställa upp på några intervjuer. Vi fick därför tänka om och bestämde oss för att göra en enkät som lärarna kunde besvara och sedan lämna till oss, men vi insåg ganska snart att våra enkäter inte skulle räcka som underlag, vilket medförde att vi återgick till att intervju istället. Vi fick på nytt gå ut och fråga nio lärare på tre gymnasieskolor samt två lärare på en högskola. På skolan med samhällsinriktning, som vi har valt att kalla Prästkrageskolan, kunde de tillfrågade ställa upp. På skolan med vårdinriktning kunde vi inte få ihop tillräckligt många svensklärare. Vi vände oss därför till ytterligare en gymnasieskola, som har naturvetenskaplig inriktning, som vi har valt att kalla Örnroskolan, där även dessa lärare kunde tänka sig att

ställa upp och där vi dessutom blev erbjudna att få intervjua en fjärde lärare. Slutligen fick vi möjlighet att intervjua två lärare på en högskola, som vi har valt att kalla Högskolan. Av de elva tillfrågade kunde åtta lärare ställa upp, och dessutom fick vi möjligheten att intervjua ytterligare en lärare. Detta utmynnade alltså i att våra intervjuer ägde rum på två gymnasieskolor samt en högskola.

Under intervjuerna har en av oss fört anteckningar och den andra intervjuat. Vi skickade ut frågorna till lärarna via e-post några dagar innan intervjuerna skulle ske så att de kunde förbereda sig. 20 minuter var avsatt till varje intervju, som ägde rum i något av de olika skolornas konferensrum. Fördelen med att dela ut intervjufrågorna i förväg var att lärarna fick chansen att förbereda sig på sina svar.

I efterhand kunde vi se en nackdel med att dela ut intervjufrågor till lärare på samma skola som dessutom är ämneskollegor. På fråga ett fick vi förvånansvärt lika svar av lärarna på Örnsroskolan, vilket vi uppfattar som att de kanske hade pratat ihop sig innan intervjuerna. En svaghet i vår undersökning var att en av de lärare som kunde tänka sig att ställa upp på vår intervju bara hade arbetat i två månader och ännu inte haft möjlighet att undervisa i kursen Svenska B. Han utgick istället från sina tidigare praktikerfarenheter. Ytterligare en svaghet, som framkom i våra intervjuer, var att vi inte gjorde fråga ett tillräckligt specifik (se nedan), det vill säga att vi skulle ha preciserat vad vi var ute efter. I detta fall fick vi ibland bara svar på de författare lärarna använde sig av i undervisningen, men inte vilka verk. Någon angav enbart att hon arbetar med verk som finns i skolans antologier.

Lärarna

Lärarna representerar både män och kvinnor i olika åldrar med olika antal tjänstgöringsår. Sju av dem arbetar på gymnasieskolor i norra Skåne och två av dem arbetar och undervisar på en högskola, men har tidigare undervisat på gymnasienivå. För att genomföra våra intervjuer, försökte vi välja ut lika många manliga som kvinnliga lärare, men då en hel del tackade nej eller hade förhinder att ställa upp, utmynnade detta i att av de nio intervjuade var endast två män.

Frågor till lärarna

Vi ställde följande frågor till nio lärare som undervisar eller har undervisat i kursen Svenska B på gymnasiet:

1. Vilken skönlitteratur använder du dig av i Svenska B?
2. Har du något speciellt syfte med den litteratur du väljer ur innehållssynpunkt?
3. Hur ser du på att eleverna får vara med och bestämma om viss litteratur de ska läsa?
4. Hur ser ditt urval mellan dagsaktuell litteratur och litteratur från förr ut?
5. Finns det på din skola eller i ditt lärarlag en bestämd litterär kanon?
6. Tycker du att man ska införa en litterär kanon på nationell nivå? Varför/varför inte?
7. Vilka böcker tycker du skulle ingå i en litterär kanon om det skulle beslutas om att införa en sådan? Nämn 5-7 böcker som du anser vara viktigast.

Svar på intervjuer

Vi har haft för avsikt att återge intervjuerna så korrekt som möjligt, och därför kan det ibland förekomma en del talspråk yttrade av lärarna själva inne i intervjuerna.

Intervju med Catharina på Högskolan

Kön: Kvinna

Ålder: 61

Tjänstgöringsår: 32 (varav 4 år på högskola och 28 år på gymnasiet)

1. Jag jobbade på gymnasiet fram till 90-talets början. Min ambition var att använda mig av ny och gammal litteratur samt att ge alla elever oavsett program samma möjlighet, vilket man kan kalla ett demokratiperspektiv. Exempel på anknytning till modern litteratur är *Ondskan* av Jan Guillou. Ur den äldre litteraturen väljer jag delar av *Röda Rummet* av August Strindberg samt delar ur *Iliaden*. Andra exempel på författare är Torgny Lindgren, Selma Lagerlöf samt Göran Tunström.

2. Ja, det måste man alltid ha. Man måste tänka efter vad man kan ta upp i texten. Det är viktigt att det finns kontinuitet i läsningen och litteraturen. Det är även viktigt att anpassa texter efter olika klasser. Det är skillnad på att undervisa på ett humanistiskt program och ett byggprogram i och med att de som läser humanistiskt program ofta väljer att läsa vidare medan de som läser byggprogrammet inte gör detta. Läsvanan kan dessutom variera mellan olika klasser och därför måste litteraturen och dess innehåll anpassas till de olika klasserna.
3. Det är viktigt att eleverna är delaktiga, men man måste ge dem en rimlig chans. Eleverna kanske inte är insatta i själva litteraturen och dess innehåll men de kan ändå ges möjlighet att till exempel påverka hur de vill arbeta med litteraturen.
4. Man måste ta hänsyn till det som står i kursplanen och den lokala kursplanen. Vilken litteratur jag väljer att använda mig av beror mycket på vilken klass jag har. För elever med stor läsovana är det kanske lättare att börja med ungdomslitteratur för att sedan leda dem in på till exempel *Tristan och Isolde* som är en mer avancerad bok.
5. Eftersom jag nu jobbar på högskola är det högskolans litteraturlista som gäller.
6. Jag ställer mig negativ till den danska kanon, den tycker jag inte är bra. Jag tycker att det borde finnas en modererad kanon. Jag anser att alla elever bör ha med sig viss litteratur från gymnasiet, jag ser det som en demokratisk rättighet för studenterna. Alla ska ha möjlighet att få kunskap om viss litteratur och detta ska fungera som en referensram vid fortsatta studier. Ta till exempel er förra klass på högskolan som exempel på hur det kan bli när man kommer till högskolan och alla studenter har olika referensramar. En del kanske har läst mycket av litteraturen som introduceras, medan andra inte alls har stor kännedom om den. Genom en kanon får man en historisk medvetenhet inom litteraturen.
7. *Iliaden* eller *Odyssén*, *Kung Oidipus* eller något annat antikt drama, *Onåd* av J. M. Coetzee, något verk av Göran Tunström, *Brott och Straff* av Dostojevskij samt något av Astrid Lindgren, som till exempel *Mio Min Mio*.

Intervju med Ludwig på Högskolan

Kön: Man

Ålder: 56

Tjänstgöringsår: 28 år (varav 3 år på högskola och 25 år på gymnasiet)

1. Jag tar upp den moderna litteraturen i A-kursen. I B-kursen som är den litteraturhistoriska kursen börjar vi med antiken och går framåt. Jag brukade använda mig av antologin *Levande texter* där det finns många korta utdrag av texter. De böcker jag valde att läsa i sin helhet var *Candide*, *Den unge Werthers lidanden*, *Robinson Crusoe* och *Flugornas herre*.
2. Min baktanke är att jag ska välja en bok som är typisk för den epok man arbetar med. Ur innehållssynpunkt försöker jag välja litteratur där eleverna antingen kan känna igen sig eller inte. Detta kan då skapa diskussioner i klassrummet. Exempel på detta kan vara moralfrågor. När vi läste *Candide* kopplade vi innehållet till kriget i Bosnien. Målet är att läsandet ska leda till antingen skrivande eller diskussion.
3. Ja, det är rimligt eftersom klasserna är så olika. Särskilt nyare litteratur kan elever få vara med att välja, eftersom man själv vill bestämma vissa klassiker man vill ha med. Ibland fick eleverna välja fritt. De skulle läsa fyra böcker per år och varannan bok var valfri.
4. Vi försökte jobba i teman. Vi blandade äldre böcker med moderna för att visa på att teman går igen. På de praktiska programmen är det inte lika lätt att jobba med litteraturhistoria så därför använde vi mer ny litteratur på dessa program. Jag försökte att inte bara använda mig av gammal litteratur, utan även nyare och gärna poesi.
5. Fram till slutet av 80-talet var det en kanondiskussion då det fanns mer bestämda böcker som man borde ha med, man kan säga att det fanns en underförstådd kanon. Det har blivit mindre av denna kanondiskussion på senare år, men det finns vissa böcker jag anser att man bör ha med.

6. Nej. Då väljer man bort mycket eller blir det alldeles för mycket att läsa. De flesta svensklärare har nog en form av kanon i bakhuvudet.
7. Något av Homeros exempelvis *Odyssén*. Sedan vill jag ha med något grekiskt drama, till exempel *Kung Oidipus*. Från medeltiden vill jag ha med *Tristan och Isolde*. Vidare anser jag att man måste ha med något av Shakespeare exempelvis *Romeo och Julia*, eller någon komedi. 1700-talet har en klar representant, nämligen *Candide*. Om man ska ha med något modernt vill jag gärna ha med något av Anna-Karin Palm, till exempel *Målarens döttrar*. Till sist vill jag ha med *Mor gifter sig* av Moa Martinson.

Intervju med Ann-Kristin på Prästkrageskolan

Kön: Kvinna

Ålder: 29

Tjänstgöringsår: 4

1. Om man till exempel läst myter i Sv A, läser man epokerna i tur och ordning från medeltiden och framåt i Sv B. Jag väljer dessutom olika beroende på vilken lärobok klassen har. Har man till exempel någon egen favorit händer det att man givetvis har med just den boken. Exempel på böcker kan till exempel vara *Tristan och Isolde* och *Decamerone*. Man kanske väljer att gå djupare i texter i en teoretisk klass till exempel och man kanske använder sig av fler texter inom just de teoretiska linjerna.
2. Om jag till exempel går igenom en epok, väljer jag ut texter som tydligt passar med epoken. Tycker det är viktigt att ta med de texter som tydligt visar vad epoken tar upp så att det framgår tydligt för eleverna snarare än att man läser någon text vars budskap inte innehåller typiska drag för just den epok man läser så eleverna sitter där undrandes. Jag tycker det är viktigt att eleverna på så sätt kan se sambandet och helheten i texterna och att de lätt kan placera texten i epoken. Jag utgår mest från antologier eller så kopierar jag utdrag ur olika texter.
3. Jag tycker att det är jättebra. Man kan egentligen säga att jag låter elever från föregående årskurs bestämma vad den kommande klassen ska läsa genom att se vilka texter som fungerat och uppskattats av eleverna. Därefter använder jag de texter som fungerade på klassen som kommer efteråt, så man kan säga att de elever som jag har

nu inte får bestämma, utan de från förra året. Med andra ord formar klasserna fram texturval, framför allt gäller detta i handelsprogramklasserna. Ska väl också poängteras att texterna är lättlästa.

4. När man kommer till modern litteratur får eleverna välja litteratur fritt. Ofta när man kommer så långt fram som till 1900-talet är man i stor tidsbrist, vilket leder till att eleverna fritt får välja en egen bok att läsa. Eftersom de nya böckerna inte hunnit fästa sig i samhället, vet man inte riktigt vilken litteratur som egentligen är bra litteratur, och därför vet man inte heller vilka böcker som egentligen är de bästa. Inom dikterna är jag dock väldigt noga med att ha med så mycket som möjligt av de moderna, eftersom de är korta och lätta att hinna med. De blir ett slags komplement just när man jobbar med modernism.
5. Nej, böcker i klassuppsättning styr.
6. Jag tycker att det är fel att införa en litterär kanon, men jag anser att det är för ”flummigt” nu, så någon mer åtstramning, åtgärd krävs eftersom jag anser att eleverna kan mindre idag än tidigare. Detta har jag dessutom läst om i några undersökningar som gjorts. Så jag är nog ändå halvt positivt till en litterär kanon just för att det ska hjälpa till att strama upp det hela.
7. Jag väljer litteratur från olika epoker. *Iliaden* eller *Odyssén*, *Robinson Crusoe*, *Thérèse Raquin*, något av August Strindberg och Selma Lagerlöf, något av Shakespeare, exempelvis *Romeo och Julia*, samt *Tristan och Isolde*. *Decamerone* av Boccaccio, någon svensk romantiker som till exempel Stagnelius eller Fröding. Jag tycker egentligen att man ska använda sig av mer svensk litteratur just för att lyfta fram vårt svenska kulturarv. Men å andra sidan sträcker sig inte den svenska litteraturen så långt tillbaka i tiden, och därför blir det väl automatiskt att man inte får med så mycket av den.

Intervju med Lena på Prästkrageskolan

Kön: Kvinna

Ålder: 33

Tjänstgöringsår: 3

1. Olika romaner, pjäser, dikter och noveller. Modernt plus gammalt, manligt plus kvinnligt. Det jag använder mig av varierar hela tiden, så jag kör inte samma varje gång. Till exempel använder jag mig av *Madame Bovary*, *Robinson Crusoe*, *Gullivers Resor* och *Mitt liv som hund*.
2. Ibland inte. Ibland använder jag mig av litteratur just för att det kan vara bra exempel ur den epok vi arbetar med. Andra gånger tänker jag på att välja litteratur utifrån ämnen som passar att diskutera. Jag försöker att använda mig av kvinnliga författare också eftersom de ofta innehåller kvinnliga perspektiv. Viktiga frågor som kan diskuteras och där eleverna kan framföra sina åsikter är till exempel mobbing, rasism och jämställdhet.
3. Jag tycker att det är bra. Viss litteratur kan de få vara med och bestämma om, men inte all. Beroende på vilken klass man har, om det är en svagare till exempel, får eleverna välja något de tycker är intressant för att man över huvudtaget ska få de att läsa. Det viktigaste är att de läser, och får eleverna välja fritt, är det större chans att de läser ut boken. Ibland begränsas valet och ibland får de välja helt fritt, men givetvis på min inrådan så det inte blir att det väljer en tunn bok på tio sidor eller en serietidning till exempel.
4. Litteratur från förr överväger, använder mig knappt inte av någon dagsaktuell litteratur.
5. Nej. Slumpen kan göra att man väljer samma, samt urvalet av klassuppsättningar på biblioteket.
6. Ja, men inte som tvång, möjligen som en rekommendation. Det är viktigt att eleverna känner till kända författare, och just därför skulle en kanon vara bra.

7. Nytt och gammalt, manligt och kvinnligt, samt svenskt och utländskt. Shakespeares *Romeo och Julia* för att den är känd, temat med kärlek passar in på ungdomar och de känner igen sig i detta. Jag tycker eleverna bör känna till detta drama. Strindbergs *Fröken Julie* eftersom han internationellt sett blev mest känd som dramatiker. Selma Lagerlöfs *Gösta Berlings Saga* av den anledning att det är en kvinnlig författare som dessutom är väldigt känd. *Robinson Crusoe* eftersom den speglar en viss tid och eleverna känner igen berättelsen. Goethe, *Den unge Werthers lidanden*, den speglar en viss tid och ämnet, olycklig kärlek, kan eleverna känna igen sig i. Dickens *Oliver Twist*. Ett grekiskt drama som till exempel *Kung Oidipus* av Sofokles. Jonas Gardell, *En komikers uppväxt* eftersom det är en modern klassiker och har ett bra tema som ungdomar kan ta till sig då det handlar om mobbing och utanförskap.

Intervju med Tobias på Prästkrageskolan

Kön: Man

Ålder: 29

Tjänstgöringsår: 2 månader

1. Eftersom jag bara har arbetat under så kort tid, har jag ännu inte haft möjlighet att undervisa i Svenska B, men jag utgår ifrån den litteratur jag använt mig av under tidigare praktikperioder. *Candide* av Voltaire samt Karin Boye.
2. Det ska passa in i det man sysslar med, att man representerar en epok, men det ska helst ge eleven något mer än att bara representera epoken. Det ska ha ett bra innehåll också. Det ska även fylla ett syfte, exempelvis kan man använda dikten *Visst gör det ont när knoppar brister* för att visa eleverna bildspråk.
3. Både på gott och ont. Egentligen borde de helst få välja fritt, men det är svårt, man måste ha en viss kontroll. Om de bara ska läsa för att reflektera, är det okej att välja litteratur själv, men vill man säga något med litteraturen, bör man begränsa urvalet. Vad som är viktigt att tänka på är att få eleverna att läsa över huvudtaget, det är bättre att de till exempel läser en bok av Liza Marklund än inget alls, trots att många lärare anser att denna typ av litteratur bara är skräp.

4. Svårt att svara på eftersom jag som jag nämnde tidigare ännu inte haft undervisning i Svenska B. Tyngdpunkten ligger på äldre litteratur.
5. Nej.
6. Nej. Vem skulle i så fall bestämma detta, hur en kanon ska se ut? Det jag ställer mig frågande till är, skulle just de böckerna passa den elevgrupp jag har? En rekommendation skulle man kunna ha, för det är en annan sak, då blir det mer som en riktlinje för vad man kan ta med i sin undervisning.
7. En från varje epok, men under vissa hinner man med flera. *Iliaden*, *Romeo och Julia*, *Don Quijote*, *Candide*, dikter av Edith Södergran eftersom hon är kvinna, hon har varit viktig för feminismen och hon var en bra diktare.

Intervju med Cissi på Örnsroskolan

Kön: Kvinna

Ålder: 34

Tjänstgöringsår: 8

1. Jag använder mig av antologier, till exempel *Möt litteraturen*, *Från Bibeln till Blanche* och *Från Dickens till Deblanc*. Vad som finns i biblioteket och klassuppsättningar påverkar det vi läser.
2. Jag använder mig av verk som är typiska för den epok vi läser. Jag vill gärna att eleverna ska få läsa sådan litteratur som det inte läser annars, så de får möjlighet att vidga sina vyer.
3. Eleverna får inte välja helt fritt, för då väljer de sådant de läst tidigare eller för enkla böcker. Jag brukar presentera ett urval och sedan låta eleverna välja utifrån detta.
4. Lite av varje, ungefär hälften av varje.
5. Nej, men indirekt styr klassuppsättningen.

6. Nej. Det skulle bli för svårt för de svaga eleverna, eftersom kanon skulle innehålla för svåra böcker. Det är viktigt att ha sina elever i blickfånget när man väljer litteratur till dem.
7. *Tristan och Isolde, Shakespeare, Thérèse Raquin, Pappa Goriot, Strindberg.* Egentligen tycker inte jag att det finns någon litteratur man **måste** läsa med sina elever.

Intervju med Tora på Örnsroskolan

Kön: Kvinna

Ålder: 39

Tjänstgöringsår: 7

1. Jag använder mig av litteratur som finns i antologin *Möt litteraturen* som sträcker sig från forntiden och framåt. Exempelvis delar ur "Gamla Testamentet", *Odyssén*, hela *Medea* och *Tristan och Isolde*. Vi läser även *Decamerone* av Boccaccio, utdrag ur Dantes *Divina Commedia* samt någon isländsk saga. Vidare läser vi något utdrag ur Shakespeare och Molière. Från upplysningen läser vi *Robinson Crusoe*, Swift – *Ett anspråkslöst förslag*, något utdrag av Rousseau och Goethe. Jag använder mig även av Bellman och Zolas *Thérèse Raquin*. Utdrag ur Dostojevskijs *Brott och straff* läses också. Sedan väljer jag mellan Vilhelm Moberg eller Eyvind Johnsson. Från modernismen läser vi Majakovskij, Hese, Joyce, Hemingway, Södergran, Per Lagerkvist, någon dikt av Boye och Harry Martinsons *Aniara*.
2. Jag försöker välja texter som jag tror att eleverna kommer att gilla innehållsmässigt eftersom de behöver ett lockande innehåll för att de ska läsa. Det blir mycket kärlek, våld och sex. Linné har till exempel en dikt som handlar om sex, vilket eleverna brukar uppskatta att få läsa.
3. Eleverna får sällan välja helt fritt, för då väljer de något de redan läst eller något liknande det de läst innan. Jag vill att eleverna ska vidga sina vyer, därför brukar jag ha ett urval de kan välja mellan, och ibland ger jag dem råd om böcker jag tror kan intressera dem.

4. Vi läser den dagsaktuella litteraturen i A-kursen. I B-kursen läser vi nästan bara äldre litteratur, men jag försöker läsa en del modernistisk litteratur.
5. Nej, men man kan säga att klassuppsättningen styr.
6. Nej, eftersom det skulle finnas många elever som inte kan ta till sig den litterära kanon, eftersom den antagligen skulle komma att innehålla för svåra texter för somliga.
7. Något gammalt grekiskt drama som *Medea* eller *Kung Oidipus*. Något av Strindberg, exempelvis *Giftas*. *Thérèse Raquin* av Zola, någonting av Hemingway eftersom han var en banbrytande modernist. Sedan skulle jag vilja ha med något av Harry Martinson, och eventuellt Hjalmar Söderbergs *Doktor Glas*.

Intervju med Tina på Örnsroskolan

Kön: Kvinna

Ålder: 39

Tjänstgöringsår: 13

1. *Hamlet*, *Thérèse Raquin*, *Medea*, *Doktor Glas*. Jag försöker alltid välja några klassiker och även modern litteratur. Jag använder mig av det som finns i antologin, det som finns där i styr vilka texter jag väljer.
2. Jag väljer utifrån allmänbildningssynpunkt, det vill säga, att man bör känna till vissa författare och böcker. Dessutom vill jag förmedla vårt litterära arv.
3. Ja, vissa inom vissa ramar. Jag försöker ha olika teman som till exempel krigsskildringar eller nordisk litteratur där eleverna i princip fritt kan välja vilken bok de vill läsa. Givetvis måste jag godkänna de böcker de väljer.
4. Både gammalt och nytt.

5. Nej, det finns ingen bestämd kanon på skolan eller i lärolaget, men klassuppsättningarna styr. Däremot fanns det en litterär kanon på den skola jag jobbade på i början av 1990-talet.
6. Kanske, jag vet faktiskt inte riktigt. Vissa internationellt kända författare som till exempel Strindberg och Bergman, bör eleverna ha koll på. Och i just detta fall tycker jag att man bör införa en kanon så att eleverna får viss allmänbildning i vårt svenska kulturarv. Kursplanerna är så flummiga och det finns inga direkta riktlinjer, så lite fastare ramar hade varit på sin plats.
7. Svårt att ange nya eftersom det är så stor spännvidd mellan böckerna. Jag tycker att man bör ha med Shakespeare, Strindberg, Lagerlöf, något grekiskt antikt drama och något från 1900-talet.

Intervju med Anette på Örnsroskolan

Kön: Kvinna

Ålder: Ingen uppgift

Tjänstgöringsår: Ingen uppgift

1. Jag använder mig av antologier, till exempel *Möt litteraturen, Från Bibeln till Blanche* och *Från Dickens till Deblanc*. Ur dessa antologier använder jag mig mycket av "Gamla Testamentet" och "Nya Testamentet". Vi läser *Medea*, Catullus och Horatius, Dantes *Divina Commedia*, Boccaccios *Decamerone*, isländska sagor, Shakespeare, Molières *Tartuffe*, Voltaires *Candide*, *Robinson Crusoe* av Defoe, Rousseau, vi läser även en upplysningsfilosofisk text av Kellgren. Vidare läser vi Bellman och Lenngren. Strindberg är förstås favoriten.
2. Könroller. Jag väljer gärna litteratur som visar på könrollerna, kvinnans situation, det patriarkaliska samhället för att visa att ingenting är nytt under solen. Jag anser det vara viktigt att göra elever medvetna om saker och ting, att det är det existentiella som är viktigt. Dessutom vill jag visa på att innehållet går igen, men att det är det svenska språket som har förändrats.

3. Det är underbart med aktiva elever. ”För att kunna bestämma vad man vill läsa, måste man ha smakat glassen, därefter kan man avgöra om man vill ha samma igen eller prova på någon ny.” Man måste känna av vad eleverna känner för och inte tvinga på dem böcker.
4. Mest litteratur från förr. Den moderna litteratur vi läser är bland annat Johanna Nilssons *Hon går genom tavlan och ut ur bilden*, som handlar om mobbing. Kerstin Thorvall och Mikael Niemi, som jag tycker är alldeles för överreklamerad eftersom han är för grabbig enligt mitt tycke. Vi läser även Katrina Mazettis *Grabben i graven bredvid*.
5. Nej. Vissa verk är vi överens om, verk som man tar för att man själv tycker att de är bra, exempelvis *Medea*.
6. Ur demokratisk synpunkt vill jag ha en kanon eftersom eleverna bör känna till vissa verk, exempelvis delar ur *Bibeln* och Strindberg. Men kanon ska inte vara för detaljerad. Genom en kanon kan man visa att inget är nytt under solen, och att det bara är språket som skiljer medan temana går igen. Jag anser att listan borde innehålla namn på författare, men att texterna ska få vara valbara.
7. Det är svårt att säga, men *Medea*, någon bibeltext, Lagerlöf, Söderbergs *Doktor Glas*, Strindberg, Boye och Moa Martinson.

Sammanställning av intervjufrågor

Viktigt att poängtera är, att vissa svar avser att hela verk ska läsas medan andra väljer att bara läsa utdrag.

Fråga 1: Vilken skönlitteratur använder du dig av i Svenska B?

Av nio lärare valde fyra stycken *Robinson Crusoe* av Daniel Defoe. Tre av dessa är kvinnor och en är man. Två av lärarna på Örnsroskolan, använder sig av *Robinson Crusoe*.

Tre kvinnor använder sig av *Decamerone* av Giovanni Boccaccio, Euripides *Medea* och något verk av William Shakespeare, där en angav *Hamlet*, i sin undervisning. Tre kvinnor uppgav

att de använder *Medea* i undervisningen, samtliga arbetar och undervisar på Örnroskolan. De tre kvinnor som använder sig av Shakespeare/Hamlet, jobbar på Örnroskolan. Båda männen, samt en kvinna, är eniga om att ha med Voltaires *Candide* i sin undervisning.

Två kvinnliga lärare, en på Örnroskolan och en på Högskolan, var överens om att ha med August Strindberg i sin undervisning. En kvinna och en man har valt att ta med Goethe/*Den unge Werthers lidanden*. Två kvinnor, båda från Örnroskolan, har med valda delar ur Bibeln. En av de använder både "Nya Testamentet" och "Gamla Testamentet" medan den andra enbart använder "Gamla Testamentet". Två kvinnor nämnde Dantes *Divina Commedia*. Två kvinnor använder sig av Joseph Bediér's *Tristan och Isolde*. Två kvinnor ville ha med någon eller några isländska sagor. Två kvinnor svarade antingen något av Molière eller *Tartuffe*. En kvinna och en man använder sig av någon dikt av Karin Boye. Två kvinnor nämnde Rousseau och två kvinnor sa Carl-Michael Bellman. Två kvinnor har valt *Thérèse Raquin* av Zola. Övriga verk som nämndes av två kvinnliga lärare var något verk av Homeros, *Iliaden* eller *Odyssén*.

Andra nämnda verk eller författare som endast en person har nämnt är följande: *Ondskan* av Jan Guillou, Torgny Lindgren, Selma Lagerlöf, Göran Tunström, *Madame Bovary* av Gustave Flaubert, *Gullivers resor* av Jonathan Swift, *Mitt liv som hund* av Reidar Jönsson, *Ett anspråkslöst förslag* av Jonathan Swift, Anna-Maria Lenngren, Fjodor Dostojevskij's *Brott och straff*, Wilhelm Moberg alternativt Eyvind Johnsson, Majakovskij, Hese, James Joyce, Ernest Hemingway, Edith Södergran, Per Lagerkvist, Harry Martinsons *Aniara*, *Doktor Glas* av Hjalmar Söderberg, Catullus, Horatius och Johan Henric Kellgren.

I denna fråga framkom även att sex lärare väljer verk utifrån skolans olika antologier, exempel på antologier är: *Levande texter*, *Möt litteraturen*, *Från Bibeln till Blanche* och *Från Dickens till Deblanc*.

Fråga 2: Har du något speciellt syfte med den litteratur du väljer ur innehållssynpunkt?

Av nio lärare väljer fyra stycken litteratur representativ för den epok som läses. En av dem, en man, väljer litteratur som passar in i den epok han jobbar med just för tillfället. Han vill också att litteraturen ska ge eleverna något mer än att bara vara representativ för en speciell epok och har ett bra innehåll. En angav att hon ibland inte har något syfte alls med den litteratur

hon väljer, men att hon ibland väljer litteratur som är bra exempel på den epok de arbetar med. Ibland väljer hon litteratur enbart utifrån ämnen som man kan diskutera. En av lärarna, en man, väljer att ta med litteratur som eleverna kan eller inte kan känna igen sig i för att skapa diskussion i klassrummet. En kvinnlig lärare anser att det är viktigt att välja litteratur som är anpassad för just den klass man undervisar. En lärare använder texter hon tror eleverna kommer att gilla innehållsmässigt, eftersom hon anser att eleverna behöver lockande innehåll för att läsa. En annan lärare väljer utifrån det hon kallar ”allmänbildningssynpunkt”, det vill säga vissa verk som hon anser att alla bör känna till. En av de kvinnliga lärarna väljer litteratur som visar på könsroller, kvinnans situation, det patriarkaliska samhället, hon vill visa att ”inget är nytt under solen” och att innehållet går igen men att språket har förändrats.

Fråga 3: Hur ser du på att eleverna får vara med och bestämma om viss litteratur de ska läsa?

Samtliga lärare är positiva till att eleverna får vara med och bestämma i litteraturundervisningen. Eleverna får ibland vara med och bestämma vilken litteratur de ska läsa. En kvinnlig lärare menar att eleverna kanske inte är insatta i litteraturen och därför kan ha svårt att välja litteratur, men att man istället kan ge eleverna möjlighet att påverka hur de vill arbeta med litteraturen. En manlig lärare menar att eleverna särskilt kan vara med och välja ny litteratur, eftersom han själv vill välja vissa klassiker han ska ha med i undervisningen. En lärare låter eleverna från föregående årskurs bestämma vad den kommande klassen ska läsa genom att se vilka texter som fungerade på föregående klass. En av de kvinnliga lärarna på Prästkrageskolan anser att eleverna kan vara med och bestämma om viss litteratur. Den manliga läraren på samma skola tycker att eleverna egentligen borde få välja fritt, men att man måste ha viss kontroll. Båda dessa lärare på Prästkrageskolan säger att man kan locka elever som inte tycker om att läsa genom att de får välja en bok som de tycker är intressant.

Även om lärarna på Prästkrageskolan ställer sig positiva till att eleverna får vara med och bestämma vilken litteratur de ska läsa anser dock att de måste ha viss kontroll, annars kan det leda till att eleverna väljer en tunn bok eller en serietidning. Även tre lärare på Örnroskolan delar denna uppfattning. De sa att eleverna inte får välja helt fritt, för då väljer de något de läst tidigare, en för enkel bok eller något liknande det de har läst innan. En av dem sa att hon arbetar med olika teman där eleverna i princip kan välja bok fritt, men att hon måste godkänna boken de väljer. En annan av de kvinnliga lärarna på Örnroskolan anser att man bör känna av

vad eleverna känner för att läsa istället för att tvinga på dem böcker. Hon menar att ”för att kunna bestämma vad man vill läsa, måste man ha smakat glassen, därefter kan man avgöra om man vill ha samma igen eller prova på någon ny”, det vill säga, var boken bra väljer man kanske att använda sig av den igen, men om den var dålig väljer man någon annan istället.

Fråga 4: Hur ser ditt urval mellan dagsaktuell litteratur och litteratur från förr ut?

En av de kvinnliga lärarna på Prästkrageskolan använder sig sällan av dagsaktuell litteratur. Lärarna på Högskolan svarade att det beror helt och hållet på klassen och läsvanan. Enligt den manliga läraren på Högskolan kan man inte jobba lika mycket med litteraturhistoria på praktiska program, därför använder han sig av mer dagsaktuell litteratur på dessa program. På de teoretiska programmen försöker han att blanda äldre litteratur med dagsaktuell. Den kvinnliga läraren på Högskolan menar att det beror mycket på klassen, om de har stor läsvana, är det enligt henne lättare att börja med ungdomslitteratur.

En man och två kvinnor svarade att tyngdpunkten ligger på äldre litteratur, men den ena kvinnan försöker använda sig av en del modernistisk litteratur. Den andra kvinnan gav exempel på vilken modern litteratur hon använder sig av: *Hon går genom tavlan och ut genom bilden* av Johanna Nilsson, Kerstin Thorvall och Mikael Niemi samt Katarina Mazettis *Grabben i graven bredvid*. En av de kvinnliga lärarna uppgav att hon ofta har tidsbrist då hon kommer till 1900-tals litteratur, och därför får eleverna välja den modernistiska litteraturen fritt. Hon försöker även kompensera detta med att läsa flera modernistiska dikter istället. En av kvinnorna svarade att hon använder sig av både nytt och gammalt medan en annan använder sig av hälften/hälften, det vill säga lite av varje.

Fråga 5: Finns det på din skola eller i ditt lärarlag en bestämd litterär kanon?

Av de lärare som arbetar på gymnasieskolan idag svarade samtliga lärare att det inte finns någon uttalad litterär kanon på deras skola eller i deras lärarlag. En kvinna uppgav att det fanns en uttalad litterär kanon på en skola hon arbetade på i början på 1990-talet. En av de manliga lärarna berättade att det fram till slutet av 1980-talet fanns en kanondiskussion då det fanns mer bestämda böcker man borde ha med i svenskundervisningen. Han uppfattade detta som en underförstådd kanon, men tycker att man har diskuterat införandet av en kanon mindre på senare år.

Fråga 6: Tycker du att man ska införa en litterär kanon på nationell nivå? Varför/varför inte?

Två kvinnliga lärare vill att man inför en bestämd litterär kanon. Den ena lärarens motivering till detta var att alla elever bör ha med sig viss litteratur från gymnasieskolan, detta ser hon som en demokratisk rättighet. Den andra läraren sa att hon vill att den litterära kanon ska innehålla namn på författare, och utifrån denna ska lärarna sedan kunna välja de verk som de vill arbeta med.

Fem av nio lärare är negativa till en litterär kanon. Båda männen är överens om att en litterär kanon inte bör införas. Den äldre manliga läraren motiverade detta med att man i så fall skulle välja bort för mycket litteratur eller att det eventuellt skulle bli för mycket litteratur att läsa. Den yngre manliga läraren anser att man skulle kunna ha en rekommendation, en riktlinje, men ingen fast litterär kanon. Han ställer sig också frågan vem som i så fall skulle välja ut litteraturen till denna litterära kanon. Två av de kvinnliga lärarna, som båda arbetar på Örnsroskolan, är negativa till en kanon. De motiverade detta med att den litterära kanon skulle innehålla för svåra verk för vissa elever. En av dessa lärare påpekade att det är viktigt att ha eleverna i blickfånget när man väljer litteratur. En av kvinnorna som arbetar på samma skola som den unga manliga läraren vill, liksom honom, se en kanon med rekommenderade verk. Hon motiverar detta med att det är viktigt att eleverna känner till kända författare.

Två av nio lärare, som båda är kvinnor, vet inte riktigt hur de ska ställa sig i frågan. En av dem tycker att det är för ”flummigt” som det är nu och anser att det krävs en åtstramning. Den andra läraren anser att kursplanerna är för flummiga, och även hon efterfrågar fastare ramar. Den första läraren sa att hon ändå ställer sig halvt positiv till en litterär kanon medan den andra sa att hon kanske vill ha en litterär kanon, med andra ord, vet hon inte riktigt om hon tycker att en litterär kanon ska införas. Hon tycker förvisso att det kunde vara bra att införa en kanon för att eleverna på så sätt får ta del av vårt svenska kulturarv och att det är vissa internationellt kända författare som eleverna enligt henne bör känna till.

Fråga 7: Vilka böcker tycker du skulle ingå i en litterär kanon om det skulle beslutas om att införa en sådan? Nämn 5-7 böcker som du anser vara viktigast.

Sex av nio personer angav att de tycker att något av August Strindberg bör finnas med i en litterär kanon om en sådan skulle införas. En av dessa personer, en kvinna, tycker att man ska

ha med dramat *Fröken Julie* eftersom Strindberg var mest känd som dramatiker internationellt sett, medan en annan kvinna tycker att *Giftas* skulle finnas med. Värt att notera är att ingen av lärarna på Högskolan anser att Strindberg ska finnas med i en litterär kanon om en sådan skulle införas. Lika många personer, sex av nio, vill ha med något verk av William Shakespeare. Båda männen och två av kvinnorna angav dramat *Romeo och Julia* som exempel. En av männen kan annars tänka sig att någon av Shakespeares komedier skulle kunna finnas med i en litterär kanon. Två av tre lärare på Prästkrageskolan vill ha med Shakespeare. Sex personer, fem kvinnor och en man, vill ha med något grekiskt drama i en litterär kanon. Tre av lärarna vill ha med *Kung Oidipus*, varav två av dem arbetar på Högskolan. En lärare vill ha med antingen *Kung Oidipus* eller *Medea* medan en lärare enbart nämnde *Medea*. En av lärarna angav endast att hon vill ha med något grekiskt antikt drama.

Fyra personer, varav två är kvinnor och två är män, anser att något av Homeros bör finnas med i en litterär kanon. De två kvinnliga lärarna tycker att man kan välja mellan *Iliaden* eller *Odyssén*, medan en av de manliga lärarna vill ha med *Iliaden* och den andra vill ha med *Odyssén*. Fyra personer, samtliga kvinnor, anser att någonting av Selma Lagerlöf bör finnas med. En lärare angav *Gösta Berlings saga* som ett konkret svar på frågan.

Tre personer, två kvinnor och en man, vill ha med *Tristan och Isolde*. Tre kvinnor vill ha med *Thérèse Raquin*.

Två personer, båda kvinnor, vill ha med Hjalmar Söderbergs *Doktor Glas*. Två personer, båda män vill ha med *Candide*. Två kvinnor vill att *Robinson Crusoe* ska finnas med i den litterära kanon. Två personer, en kvinna och en man, vill ha med Moa Martinson. Mannen vill ha med Martinsons *Mor gifter sig*, medan kvinnan svarade att hon vill ha med något verk av Moa Martinson.

Andra verk eller författare som endast omnämndes en gång av någon av lärarna var: *En komikers uppväxt* av Jonas Gardell, *Onåd* av J. M. Coetzee, Göran Tunström, *Brott och Straff* av Dostojevskij, Astrid Lindgrens *Mio min Mio*, *Målarens döttrar* av Anna-Karin Palm, *Decamerone*, någon svensk romantiker exempelvis Erik Johan Stagnelius eller Gustav Fröding, Goethe *Den unge Werters lidanden*, *Oliver Twist* av Charles Dickens, *Don Quijote* av Cervantes, Edith Södergran, *Pappa Goriot* av Balzac, Ernest Hemingway, Harry Martinson och Karin Boye.

DISKUSSION

Utifrån litteraturgenomgång, styrdokument, intervjuer samt vårt syfte för vi en diskussion om vad vi har kommit fram till i vår uppsats.

Vårt syfte med detta arbete var att undersöka vilken skönlitteratur svensklärare på två utvalda gymnasieskolor, samt en högskola, i Skåne väljer/har valt att använda i sin undervisning i Svenska B, och varför de har valt just denna litteratur. Vi ville även undersöka om det redan fanns någon uttalad litterär kanon på lokal nivå på de skolor vi besökte eller om det kanske fanns en underförstådd sådan. Dessutom ville vi ta reda på hur man förhåller sig till införandet av en litterär kanon, dels i den litteratur vi har tagit del av och dels som lärare. Vi tycker att vi har fått svar på dessa frågor, dels genom vår litteraturgenomgång, och dels genom våra intervjuer.

***Robinson Crusoe* - populäraste verket i undervisningen**

Vi har i vår undersökning kommit fram till att de flesta lärarna väljer att ha med *Robinson Crusoe* i sin undervisning. Vad som var förvånansvärt att se var, att endast kvinnor vill ha med verket i en eventuell litterär kanon, och trots att nästan hälften av de tillfrågade använder boken i sin undervisning, är det endast två som tycker att den ska ingå i en litterär kanon. Samma sak gäller även verket *Medea*. Tre kvinnliga lärare har den med i sin undervisning, men bara en av dem tycker att *Medea* ska finnas med i en litterär kanon. En av de andra tillfrågade anser att man kan välja mellan *Kung Oidipus* eller *Medea*.

Tas inte de viktigaste verken med i undervisningen?

Vad vi har noterat är, att lärarna givit oss olika svar på den första och den sjunde frågan. De verk de nämnt att de använder i sin undervisning, är inte verk som de tycker ska ingå i en litterär kanon, och detta finner vi högst underligt. Innebär det att de verk som läses faktiskt är sådana som lärarna inte tycker är de ”viktigaste”? Borde inte de böcker man väljer att ta med i sin undervisning vara de man tycker är viktigast att känna till, och borde därför inte dessa ingå i en litterär kanon?

Manlig och kvinnlig litteratur?

Ännu en sak värt att notera är, att två män och en kvinna använder sig av *Candide* i undervisningen, men endast männen tycker att verket ska ingå i en eventuell litterär kanon. Vi undrar om detta kan bero på att boken innehåller mycket våld, har övervägande manliga karaktärer samt innehåller en del äventyr? Det vi i så fall finner underligt är, att det bara var kvinnor som tyckte att *Robinson Crusoe* skulle ingå i den litterära kanon med tanke på att detta verk som också innehåller äventyr och våld, kan anses vara en bok som håller sig inom ramen för vad som mer är en bok riktad åt det manliga könet.

Fyra av nio personer, samtliga kvinnor, anser att någonting av Selma Lagerlöf bör finnas med i en litterär kanon, och en lärare angav *Gösta Berlings saga* som ett konkret svar på frågan. Underligt nog är det bara en av dem som har något av Selma Lagerlöf med i sin undervisning. Vi undrar varför ingen av männen har med henne i undervisningen eller tycker att hon borde ingå i en litterär kanon, eftersom hon trots allt är en av våra mest kända kvinnliga författare. Vi förvånades även över att endast två personer, en kvinna och en man, tycker att Moa Martinson ska ingå i den litterära kanon och att ingen av de tillfrågade lärarna använder något av hennes verk i sin undervisning. Moa Martinsons verk visar trots allt på kvinnans ställning i samhället förr, vilket vi anser vara viktigt att eleverna får en inblick i.

Friheten att få välja litteratur

Vi valde att starta vårt arbete med ett citat hämtat ur Woolfs *Ett eget rum* för att visa på, vad vi tolkar det som, missnöjet som råder vad gäller införandet av en litterär kanon. Enligt Woolf ska man inte berövas friheten att få bestämma över vilken litteratur man ska läsa, vilket vi anser att vi till en viss grad berövas då skolbiblioteken har en begränsad tillgång av litteratur. Även Tobias är av den åsikten, att inte några högt uppsatta personer skulle ges rättigheten att få besluta om vilken litteratur som ska läsas eller inte. Precis som Woolf, är vi av den åsikten att det finns så många lagar man måste följa, men att införa en litterär kanon som kan jämföras med att lagstifta vilka böcker som ska läsas i skolan, finner vi högst onödigt med tanke på att man som lärare måste tänka på att valet av skönlitteratur anpassas till den klass man undervisar.

Finns det en underförstådd kanon på skolorna?

På Örnroskolan svarade tre av fyra kvinnor att de använder sig av *Medea*. Kan detta vara någon form av underförstådd lokal kanon, eller kan det bero på, som vi misstänker det, att de

pratad ihop sig innan intervjuerna skulle äga rum? Viktigt att poängtera är, att Anette på Örnroskolan inte ser detta som någon underförstådd lokal kanon då hon berättade att man är överens om att läsa vissa verk eftersom man tycker att de är bra. Vi uppfattar dock detta som en underförstådd lokal kanon eftersom lärarna är överens om att verket är bra och därför ska läsas.

På de skolor där våra intervjuer ägde rum, har man ingen uttalad litterär kanon, men många av lärarna påpekade att antingen tillgången av böcker i skolbiblioteket, klassuppsättningar eller ekonomin styr vad man läser. Vi ställer oss då frågan om det inte är så att det trots allt existerar en litterär kanon på lokal nivå på skolorna, men att den är underförstådd?

Ska man läsa skräplitteratur i skolan?

Precis som Svedner anser Tobias att det är viktigare att eleverna läser, om det så är böcker som ingår i den så kallade skräplitteraturen, än att de inte läser något överhuvudtaget. Han gav Liza Marklund som exempel på vilken litteratur som klassas som skräplitteratur av många lärare. Lundqvist är av den åsikten att om man ska använda sig av skönlitteratur som ingår i skräplitteraturen, ska det endast vara i undervisningssyfte. Vi tycker inte att Lundqvists resonemang är hållbart, då vi anser att det är bättre att man lyckas motivera eleverna till läsning med en bok som någon person bestämt ska ingå i den så kallade skräplitteraturen, än att de inte läser något alls. Vi anser egentligen inte att det borde finnas något som heter skräplitteratur, då vi är av den åsikten att det är upp till var och en att bestämma vilka böcker inom populärkulturen man anser vara bra litteratur. Det finns många böcker som är populära idag och som läses av många människor, och som vi många gånger tycker är mycket bättre än en del klassiker vi har läst. Eftersom teman ständigt går igen, vad är det som säger att vi inte kan lära oss lika mycket av dagens litteratur som den från förr?

Reaktioner på ett eventuellt införande av en litterär kanon

Vad gäller införandet av en litterär kanon ställer vi oss, precis som de flesta av de lärare vi intervjuat, negativa till detta. Liksom Lundagruppen, motsätter vi oss också mot att man måste läsa vissa författare och verk i skolan. Även Cissi på Örnroskolan delar denna uppfattning. Återigen vill vi poängtera vikten av att man som lärare har möjlighet att välja litteratur anpassad efter den klass man undervisar. Vi kan dock se vissa fördelar med en kanon, och dessa är bland annat att eleverna bör ha med sig kunskaper om vissa författare och verk, det blir också samma för alla elever, och man slipper dessutom ställas inför att man

måste välja mellan olika verk. Thavenius talar om att kanon ofta blir snäv och att de lägre klasserna, kvinnorna och det moderna samhället kommer i skymundan. Detta har vi fått svart på vitt, dels genom våra intervjuer då inte många kvinnliga författare räknades upp, och dels i den danska litterära kanon där endast två av författarna är kvinnor på grundskolan och en enda är kvinna på gymnasiet. Vi ställer oss frågan om den svenska kanon skulle komma att påminna om den danska om det skulle beslutas om att införas en sådan i Sverige? Skulle denna kanon också domineras av män i sådana fall?

Klassuppsättningar styr

Några av de intervjuade lärarna angav att klassuppsättningarna styr vad de läser. Även Gunilla Molloy skriver om detta. Hon skriver även att hon anser att det borde finnas klassuppsättningar av olika böcker som lärarna kunde välja mellan för att hitta någon litteratur som passar eleverna. Vi hoppas att vi i framtiden kommer att få uppleva detta, så att vi inte tvingas arbeta med vissa böcker bara för det inte finns tillgång till andra. Vad som också är värt att påpeka är, att det är synd att en sådan faktor som ekonomin ska styra vilken litteratur eleverna ska få ta del av.

Lärarna och styrdokumentet

Lärarna får med litterära texter från olika tider och kulturer där eleverna ges möjlighet att jämföra och se samband mellan texter. Genom de intervjuer vi gjort har vi kommit fram till att eleverna får kännedom om centrala svenska, nordiska och internationella verk och kan stifta bekantskap med författare från olika tider och epoker. I styrdokumentet står det även att eleverna ska få kännedom om hur det svenska språket har utvecklats från äldsta tider till våra dagar. Det enda mål vi upplever att lärarna inte uppnår är, att de inte verkar behandla det samiska kulturarvet, vilket styrdokumentet anger att man ska.

Svenska som bildningsämne

Vi tycker att det är bra att svenskämnet inte längre bara är ett färdighetsämne, utan även ett bildningsämne, då eleverna inte bara får lära sig att läsa och skriva, utan de samtidigt får kunskap om hur det svenska samhället en gång har sett ut samt hur människor i andra kulturer har haft/har det.

Att välja verk till litterär kanon - en svår uppgift

Så här i efterhand när vi själva skulle sätta oss ner och diskutera fram vilka författare och verk vi kunde tänka oss skulle ingå i en litterär kanon, insåg vi genast vilken svår uppgift vi hade

givit de tillfrågade lärarna. Plötsligt var det inte så enkelt att nämna endast sju verk som man anser vara de viktigaste då det finns så otroligt mycket att välja mellan. Långt om länge kom vi dock fram till, att om det skulle beslutas om att införa en litterär kanon, skulle vi åtminstone vilja ha med följande verk: *Mor gifter sig* av Moa Martinson eftersom hon skildrar kvinnans ställning under 1900-talets början, något av Selma Lagerlöf som till exempel *Nils Holgerssons underbara resa* eftersom man här får en inblick i hur det svenska landskapet ser ut. Lagerlöf är trots allt en av våra största kvinnliga författare genom tiderna, och därför tycker vi det är viktigt att man har med henne i en litterär kanon. Dikter av Anna-Maria Lenngren eftersom vi uppfattar att de till viss del innehåller ironi riktad mot männen. *Tristan och Isolde* av Joseph Bediér på grund av kärlekstemat som ständigt återkommer i litteraturen. Bellman, eftersom han är en av våra mest kända svenska skalders som skildrar samhället, naturen och människorna under 1700-talet. Astrid Lindgren vill vi ha med för att hon är en internationellt känd barnboksförfattare. *Medea* vill vi ha med för att vi tycker att den kan jämföras med en modern såpa där mord, hämnd, olycklig kärlek och svek bland annat förekommer.

Vi tycker att det är av stor vikt att man som elev får ta del av det svenska kulturarvet så långt det är möjligt, men givetvis är det också viktigt att eleverna får en inblick i andra kulturer. Vi anser det också vara viktigt att man inte glömmer bort att ta med något verk som har sina rötter i en minoritet, och detta är något vi har för avsikt att eftersträva i vår kommande undervisning.

Förslag till fortsatt forskning

I vårt arbete har vi kommit fram till att det inte existerar någon uttalad lokal litterär kanon på skolorna, men att det ändå verkar finnas en underförstådd sådan, vilket styrs av vad skolbiblioteken tillhandahåller, klassuppsättningar samt av ekonomin. Det skulle vara intressant att i framtiden undersöka denna underförstådda kanon för att se om samma författare och verk fortfarande är aktuella, eller om det tillkommit några andra. Ekonomin har en stor del i det hela, och är det så att skolornas budget inte räcker till för att satsa på mer skönlitteratur framöver, tror vi att lärarnas val av litteratur antagligen kommer att vara de samma om några år också.

SAMMANFATTNING

Detta arbete handlar om vilken skönlitteratur svensklärare använder sig av i sin undervisning i kursen Svenska B, samt hur de förhåller sig till ett eventuellt införande av en litterär kanon och vilka författare och verk de i så fall anser bör finnas med i en sådan. I litteraturdelen har vi refererat till ett flertal litteraturpedagoger som arbetar på olika lärarutbildningar i Sverige, bland annat Gunilla Molloy, Lars Wolf och Jan Nilsson. Dessa beskriver såväl hur man kan välja sin litteratur till de elever man undervisar som vad man bör tänka på då man väljer den. Vi behandlar även diskussionen om ett eventuellt införande av en litterär kanon, hur en del av litteraturpedagogerna förhåller sig till detta, samt hur det har sett ut i skolan historiskt sett.

I den empiriska delen redogörs för gjorda metodval och vi presenterar intervjufrågorna samt lärarnas svar på dessa. Intervjuer, intervjufrågor samt anteckningar har utgjort underlag för resultatredovisning och slutsatser.

De frågeställningar vi ville ha svar på var: Vilken skönlitteratur använder svensklärare sig av i Svenska B och varför använder de sig av just den litteraturen? Finns det en uttalad kanon ute på skolorna eller finns det en underförstådd sådan? Hur förhåller lärarna sig till införandet av en litterär kanon? Om det skulle beslutas att införa en litterär kanon i de svenska skolorna, vilken skönlitteratur anser lärarna vara viktig att ta med i så fall?

Det som framkommer i vår undersökning kan inte generaliseras. Materialet är allt för tunt eftersom vi bara har lyckats få intervjuer med nio lärare på tre olika skolor. De slutsatser vi ändå drar är, att lärarna inte anser att det finns någon uttalad eller underförstådd litterär kanon på respektive skola, att *Robinson Crusoe* är det mest använda verket i undervisningssyfte och att Strindberg, Shakespeare och något grekiskt drama är de författare/verk flest vill ska ingå i en litterär kanon om det skulle beslutas om att införa en sådan. Endast två av lärarna ställer sig positiva till ett införande av en litterär kanon. En av dessa vill att kanonlistan bara ska innehålla namn på författare och ge läraren möjlighet att välja verk själv. Svaren på varför lärarna valt att använda sig av den litteratur de gjort, är både många och varierande. Några lärare väljer till exempel litteratur som enbart ska passa in på den epok som läses, en lärare väljer litteratur för att skapa diskussion i klassrummet och en annan för att visa på könsroller.

Vi anser att vi har fått mycket kunskap om hur man väljer skönlitteratur samt vilken litteratur vi kan ha med i vår undervisning i framtiden. Vi har också kommit till insikt med vad det skulle innebära för litteraturundervisningen i ämnet svenska om det skulle beslutas att införa en litterär kanon. Lärarna skulle inte längre ha möjlighet att anpassa litteraturen till de klasser de undervisar och det kan bli svårare att koppla till elevernas verklighet och intressen. Kort och gott, lärarna berövas friheten att välja litteratur på egen hand.

REFERENSER

Amborn, Helen & Hansson, Jan (1998), *Läsglädje i skolan - En bok om litteraturundervisning tillsammans med slukarålderns barn*. Stockholm: En bok för alla ISBN: 91-7221-045-1.

Chambers, Aidan (1998), *Böcker inom oss. Om boksamtal*. Stockholm: Rabén & Sjögren ISBN: 91-2964542-5.

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2001), *Examensarbetet i lärarutbildningen – Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget ISBN: 91-89040-36-8.

Lindgren, Karin (2005), ”Kanon – för folket eller eliten?” *Skolvärlden* nr. 2 2005-01.

Lundqvist, Ulla (1984), *Litteraturundervisning – Modeller och uppslag för lärare*. Stockholm: Liber ISBN: 91-40-71214-1.

Läroplan för de frivilliga skolformerna, LPF 94. (2001). Lärarförbundet.

May, Tim (2001), *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur ISBN: 91-44-01143-1.

Molloy, Gunilla. (1996), *Reflekterande läsning och skrivning*. Lund: Studentlitteratur ISBN: 91-44-61861-1.

Möller-Jensen, Elisabeth (2004), ”En dansk författare är en man. Kvinnor inte obligatorisk läsning för Danmarks skolbarn.” *Dagens Nyheter* 2004-10-19.

Narti, Ana Maria (1983), *Barn utan rötter*. Stockholm: Rabén & Sjögren ISBN: 91 29 56406.

9

Nilsson, Jan (1997), *Tematisk undervisning*. Lund: Studentlitteratur ISBN: 91-44-61531-0.

Patel, Runa & Davidson, Bo (1994), *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur ISBN: 91-44-30952-X.

Svedner, Per Olov (1999), *Svenskämnet & svenskundervisningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget ISBN: 91-89040-17-1.

Thavenius, Jan (red.) (1999), *Svenskämnets historia*. Lund: Studentlitteratur ISBN: 91-44-00955-0.

Wolf, Lars (2002), *Läsaren som textskapare*. Lund: Studentlitteratur ISBN: 91-44-04085-7.

Woolf, Virginia (1991), *Ett eget rum*. Stockholm: Tiden ISBN: 91-550-2109-3.

Elektronisk källa

Kursplan för kursen SV1202 - Svenska B. Gymnasial utbildning (2000), Skolverket [www].

Hämtat från

<http://www3.skolverket.se/ki03/info.aspx?infotyp=5&skolform=21&sprak=sv&id=32...>

Publicerat juli 2000. Hämtat 19 augusti 2004.